

put ka sintezi ili, beleške uz poeziju blažeta koneskog

manfred jenihen

U kvalitativna obeležja jedne značajne poezije spada i to da bude u stanju da u kontekstu konkretnih istorijskih uslova ističe probleme svoga vremena kao opšteltjidske. Ovo se događa u uslovima koji su specifični za epohu i u kojima se ogleda ukupnost pogleda jednoga vremena i uticaja tradicije preko individualne poetike koja, po pravilu, konkretizuje ove poglede kroz kreativnost jedne velike poetske ličnosti. U slučaju da time bude reflektovana egzistencija individue i zajednice, bilo kao istorijski konkretno ili kao univerzalno iskustvo, može se, po mome mišljenju, reći da je na taj način moguće postići novu subjektivno-kreativnu sintezu postojanja čoveka u njegovome vremenu i u svetu uopšte.

Putevi ka jednoj takvoj sintezi i njeni rezultati, kao što to posvedočuje upravo poezija celokupne jugoslovenske literature, a posebno makedonska literatura od pedesetih godina naovamo, najrazličitiji su. U prenapregnutosti između tradicije i inovacije, realnosti i imaginacije, otvorene i hermetične strukture, konkretnog ili apstrahirajućeg obeležja, čestog simbolizirajućeg uopštavanja — da nabrojimo samo neke od njenih konstitutivnih elemenata — stvorila su se poetska dela koja predstavljaju takve sinteze u svome razvoju i u svojim rezultatima.

Istaknuti primer kako se stvarala i kako se stvara jedna ovakva poezija sinteze u kontekstu specifičnog nacionalnog i kulturnog razvitka je poezija Blažeta Koneskog.

Rođen je u Nebregovu, selu u centralnoj Makedoniji, koje leži nedaleko od stare, legendarne tvrđave i grada Prilepa; baš ovde on je, kao mladić, upoznao makedonsku narodnu poeziju, čija ga lepota i bogatstvo inspirišu i do današnjeg dana. O tome svedoči ne samo pesma „Kraljević Marko“ nego i teme i motivi mnogih drugih pesama kao što su „Bolani Dojčin“, „Markov manastir“, „Oduzimanje snage“ ili „Sterna“. One pokazuju veličinu ali i ograničenost čoveka, njegovu snagu ali i nemoć i sadrže iskaze koji su univerzalni. Narodna poezija, da to kažem metaforično, pratila ga je kao reka „koja teče bistra i raste — / a ja, putnik koji tako daleko korača“ kao što se kaže u pesmi „Razgovor sa detetom“. Preko nje i njome Koneski je hteo i hoće da sačuva kulturno bogatstvo svoga naroda i da ga, istovremeno, učini produktivnim u sopstvenom književnom delu na fundamentalno inovatorski način principom individualizacije i aktualizacije.

Tako on tradiciju shvata, pre svega, kao obavezujući produžetak i izazov u traženju novih puteva u poeziji. On hoće da preispita dramatiku ljudskog postojanja da bi ljude učinio osetljivim za njihove sopstvene probleme i za probleme drugih. Ne slučajno pregnantnost mnogih njegovih pesama počiva na polaritetu bogatom odnosima, na iznenadnim promenama raspoloženja i emocija, na protivrečnostima nekadašnjeg i sadašnjeg, starosti i mladosti, tuge i radosti, poniznosti i protesta. Njegova poezija, karakteristična po velikom humanističkom, poetskom angažmanu, poezija je, rekao bih, izoštrjenog smisla za slike prirode, života, slike životnih zakonitosti, znači: poezija sinteze i jedne totalne iskrenosti. Koneski je stalno naglašavao da koreni ove poezije potiču iz davne prošlosti, iz dalekih dana njegovog detinjstva. Baš u svakodnevnom životu, na izvoru, upoznao je on narodne kaže, pesme i legende kao usmeno pripovedanje staraca ili kao horsko pevanje žena. One su izražavale čitavu skalu čovekovog postojanja, stradalničku sudbinu koju su Makedonci vekovima morali da podnose. U njima se pričalo o gordom, silnom kraljevskom sinu Marku i o njegovim borbama protiv premoći neprijatelja i sudbine, ali i o nikada presahloj moći nade. U njima se pevalo i o lepim ženama njegovog naroda koje su — kao što ih je kasnije opisivao Koneski — „brzo precvetavale kao cvet kajsije, kao majski jorgovan“. Prvenstveno i najviše govorilo se o makedonskom narodu koji je i pored nemilosrdnog ugnjetavanja očuvao čežnju za slobodom: „Dva konca paraj iz srca dragi, / jedan je crn, a drugi crven / jedan budi grozničave tuge / drugi čežnju i svetlu i ostrvljenu.“ peva Koneski 1954. godine u „Veziľji“ i time poetski određuje ambivalentnost ovakve sudbine. Iz vremena pre rata, posle mature u Kragujevcu, Koneski je otpočeo studije slavistike u Beogradu i Sofiji — postoji jedna pesma koju je on nazvao „Uspomena“ i datirao je u 1939. godinu: „Ostadoše mi u sećanju bele magle / i jedna pusta jesen po našim poljima“ kaže u njoj o rastanku od svog rodnog kraja. I dalje: „Bežao je tada pokisao voz / urlao tamom / tako je urlala muka u meni / jer sam rođen u zgaženom plemenu.“ Ovi su stihovi jasno oslonjeni na tradiciju onako kako je naznačio Kočo Racin (1908 — poginuo kao partizan 1943. godine), pesnik socijalnog stradanja i protesta u makedonskoj poeziji tridesetih godina. Oni iskazuju ono budno osećanje socijalne pravde i nacionalnog dostojanstva koje je ubuduće

— i to ne samo u poeziji — određivalo delovanje i delo B. Koneskog. Lirika, koju on započinje 1945. godine pesmom „Most“ i čiji je, za sada, poslednji tom „Poslanica“, svedoči o tome.

Početak čine optimističke četrdesete godine socijalističke obnove. Već pomenuta poema „Most“ — stihovi o poletnom graditeljskom raspoloženju, ili zbirka „Zemlja i ljubav“ (1948) njegov su prilog horu ovog slavljenja novog društvenog poretka bez rata i eksploatacije. Osnovni herojsko-patriotski ton, koji nas danas ispunjava patetikom, izražava tadašnje osećanje vremena. Stvaralački su obrađivani motivi iz narodne tradicije, kao onaj u pesmi „Teškoto“, vekovima starog kola (oro) koje je pratilo čovekov život od kolevke do smrti. No ove rane pesme obeležene su i lirskim impresijama. One su, kao što pokazuju „Pšenica“, „Raž“, „Jesenje jutro“ i druge pesme, vrlo precizno shvaćene slike prirode, bogate metaforike, koje u nagoveštaju iniciraju tumačenje. U „Raži“, na primer, autor asociira „nužno spokojstvo pogrbljenih starica / i pomirenost sa sudbinom“; nasuprot tome „Pšenica“ je za njega „Smela uspravnost devojaka“ koje na pragu čednosti i strasti nagoveštavaju svoja životna očekivanja. Ali već tada, krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina, oseća se jedno filozofsko produbljavanje i subjektiviziranje, kao na primer u pesmi: „Anđeo Svete Sofije“. On je za pisca simbol jedne velike kulturne tradicije vizantijsko-staroslovenske epohe i povod zamišljenom posmatranju lepote, umetnosti koja će, za razliku od čoveka koji je stvorio, opstati.

Rane pedesete godine značile su za sve jugoslovenske književnosti važno razmeđe. One su razbile uske kulturno-političke i estetske norme vremena, norme koje su se pretvorile u prepreku. Kod Koneskog ovo pronalazi svoj pesnički izraz pre svega u „Pesmi“ (1953) i u zbirci „Veziľja“ (1955). Kao i sve pesnikove zbirke i ove su raznovrsno strukturirane. Ipak, pada u oči da on, ovde, još češće zahvata motive iz makedonske narodne poezije, a svoje lirsko Ja ističe snažnije nego pre. Time njegova poezija dobija na smaosvojnosti izražajnog stila, što je nesumnjivo bilo u skladu sa rastućim subjektiviziranjem, karakterističnim za makedonsku liriku sredinom pedesetih godina. Baš „Veziľjom“ dao je on, uzbudljivih pedesetih godina, jednu od najvažnijih lirskih zbirki u svome pesništvu. U njoj je on, sigurno, orijentisan slično kao i Hajne, naročito što je Koneski — da bi razvio elastičnost svoga maternjeg jezika — neprekidno prevodio sa mnogih jezika, a neposredno pre nje, između ostalog, prepevao je i Hajneov „Intermeo“. Možda bi mogle da se pronađu i druge veze i tipološke analogije. Ipak, važnije je što je on u pesmama kao što je „Bolani Dojčin“ bio u stanju da borbu čoveka sa silom sudbine oblikuje kao nešto savremeno, kao neprekidnu borbu. To presudno uvećava mogućnost identifikacije njegove lirike. Važno je, dalje, što se on, pri tome, služi jezikom čiji izvorni koreni potiču iz makedonskog narodnog jezika i koje on, na ovaj način, često iznova otkriva.

Valja zapaziti, što će kasnije, za ciklus epskih pesama kao što su „Oduzimanje snage“ ili „Markov manastir“ biti još važnije, izvanrednu dinamiku i dramatiku. Intenzitet inače zauzdavanog unutrašnjeg nemira i pobune protiv premoćnih sila, oduvek tako disciplinovanog B. Koneskog, ovde izbija zapravo elementarno. To mu dozvoljava da izrazi stalnu sudbinu pobunjenog kao osećanje tragične egzistencije. Razume se, takve pesme kao što su „Pesma ložâ“, „U vinogradima Vodna“, „Hrast“, „Stablo“ ili „Laste“, dominantne su u zbirci „Veziľja“. One izrastaju u jednu prefinjenu pronicljivost što stremi ka suštini, kao što se sve u prirodi prepliće: sočni bršljan starom hrastu koji umire još jednom daruje

